

Notícies de la Pau de Viena de l'any 1725 a Organyà

Carles Gascón Chopo i Lluís Obiols Perearnau
Institut d'Estudis Comarcals de l'Alt Urgell

Lo dia 26 de maig del any 1725
en la vila de Organyà ha vingut notícia com
ente lo Emperador Carlos 3, Falip V Rey de Espanya [i]
lo Rey de Portugal se son fetes les paus [reals]
Per los casamens de una filla del Emperador Joseph ab lo fill
(Don Fernando, Príncipe de las Asturias) de Felipe V y una fiya de Felip V
con el Rey de Portugal y dites paus se son publicades en Madri
después de Mdcc e I

En el transcurs de les obres de rehabilitació de la col·legiata de Santa Maria d'Organyà, al començament de l'any 2014, es va localitzar un passadís en alçada, molt proper al cor, obert a la paret que separa la nau central de la nau nord de l'església. A l'arrebossat d'aquest passadís s'hi van localitzar alguns petits grafits amb dates i quantitats econòmiques, i també un de més extens, el text del qual hem reproduït a l'inici¹. Aquest

---

1. Agraïm a Josep Gallart, arqueòleg del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, tota la documentació facilitada en relació al grafit que és objecte del present estudi, així com la idea d'encetar la recerca que es plasma en el present article. Igualment, agraïm a l'arquitecte

recull la notícia arribada a Organyà de la celebració de la pau entre el rei Felip V d'Espanya, l'emperador Carles VI del Sacre Imperi i el rei Joan V de Portugal, pactada l'any 1725 i reforçada amb una sèrie d'acords matrimonials que haurien d'unir l'hereu de Felip V amb una neboda de l'emperador Carles VI, i una filla de Felip V amb el propi rei de Portugal. D'acord amb això, els actors principals que figuren en la inscripció són els reis Felip V d'Espanya i Joan V de Portugal, així com l'emperador Carles VI del Sacre Imperi, els quals serien els artífexs de la signatura d'aquesta pau, segons el text de la inscripció.

Cor actual de l'església de Santa Maria d'Organyà. A mà dreta s'obre el passadís on es troba el gravat. Fotografia: Lluís Obiols Perearnau.

Carles Pubill, codirector de l'obra de restauració, juntament amb Joan Agelet, la informació i fotografies sobre la troballa.

El grafit de Santa Maria d'Organyà recull, per tant, tres dels principals monarques de l'Europa del moment, que tingueren un protagonisme singular en la història continental durant la primera meitat del segle XVIII. El primer d'ells és Felip V (1683-1746), que va ser el primer rei d'Espanya de la casa de Borbó i que era el monarca que regnava en el moment de realitzar-se la inscripció d'Organyà. Net del rei Lluís XIV de França, havia succeït al tron espanyol el seu oncle avi Carles II d'Habsburg, mort l'any 1700 sense descendència, el qual l'havia nomenat hereu universal. Aquesta successió, però, aixecà grans susceptibilitats entre les principals potències europees, que temien que una aliança entre França i Espanya pogués trencar l'equilibri entre elles. També provocà suspicàcies en determinats territoris de la monarquia, especialment entre els antics regnes de la Corona d'Aragó, que veien perillar els seus drets i privilegis davant d'un rei format a l'entorn de la cort absolutista del Rei Sol. Les susceptibilitats aixecades per l'herència de Carles II, van empènyer les potències europees a tancar files al voltant de l'arxiduc Carles d'Àustria, que era l'altre candidat a la corona, i establiren una aliança per frenar les aspiracions hegemòniques del rei Lluís XIV de França i del seu net Felip V d'Espanya. L'evolució de la guerra entre totes dues coalicions, que esclatà l'any 1701, va atreure els regnes de l'antiga Corona d'Aragó a la causa de l'arxiduc Carles d'Àustria, que seria conegut en aquells territoris amb el nom de Carles III². Precisament, aquest és el segon actor que figura en el grafit de la col·legiata d'Organyà amb la titulació imperial i amb l'ordinal propi del període durant el qual fou reconegut com a rei d'Espanya, per bé que en la successió imperial fou el sisè emperador anomenat Carles, i amb aquest ordinal, el sisè, ha passat a la història.

L'emperador Carles VI (1685-1740) era el segon fill de l'emperador Leopold I. En principi fou Josep, el seu germà gran, qui succeí el pare a la corona imperial l'any 1705, mentre que ell s'havia postulat com a

---

2. A. BALCELLS (dir.), *Història de Catalunya*, Barcelona 2004, p. 492-501.

pretendent legítim al tron espanyol com a besnet que era de Felip III d'Espanya. Reconegut com a rei per part dels regnes de l'antiga Corona d'Aragó, seria conegut durant la Guerra de Successió com a Carles III d'Espanya, i cal destacar que aquest numeral es manté en la inscripció d'Organyà, en un moment en què ja havia perdut vigència però en el qual encara hi havia una memòria ben viva d'aquest fet. L'any 1711 moria prematurament el seu germà, l'emperador Josep I, també esmentat a la inscripció, i era succeït per ell mateix, cosa que implicà un refredament considerable per part de les potències aliades vers la seva causa espanyola, davant la possibilitat d'una unió dinàstica entre Espanya i l'Imperi que, des del punt de vista d'aquestes potències, era tan poc desitjable com l'aliança entre Espanya i França que havia portat a la guerra. Aquesta nova situació precipitaria la signatura del Tractat d'Utrecht l'any 1713, que posaria les bases per al reconeixement de Felip V com a rei d'Espanya, a condició que renunciés al tron francès, i que implicaria el final de la guerra a Europa i l'abandó dels austriacistes que encara resistien a Catalunya contra les tropes borbòniques³.

El tercer actor esmentat en la inscripció d'Organyà és el rei de Portugal, el nom del qual no hi figura d'una manera explícita, per bé que sabem que en aquells moments el titular de la corona portuguesa era el rei Joan V (1689-1750). El rei portuguès, que havia accedit al tron a la mort del seu pare l'any 1706, estigué implicat també a la Guerra de Successió Espanyola al costat de la causa aliada i de l'arxiduc Carles, arran de l'aliança que havia establert el seu pare amb Anglaterra i el Sacre Imperi l'any 1703. Joan V envià un exèrcit a terres espanyoles que conquerí Madrid de forma temporal però que fou seriosament derrotat per les tropes borbòniques a la batalla d'Almansa, l'any 1707, la qual decantà d'una

---

3. *Ibidem*, p. 501-505. Sobre les implicacions d'aquest conflicte a la conca alta del riu Segre vegeu E. SIMON LLEIXÀ; L. OBIOLS PEREARNAU, *Entre Àustries i Borbons. La Guerra de Successió a la Cerdanya i l'Urgellet*, Puigcerdà-la Seu d'Urgell, 2014.

forma decisiva el decurs de la guerra en terres peninsulars⁴.

Tot i que la inscripció d'Organyà planteja alguns dubtes i incoherències, fa referència indubtablement a la Pau de Viena. Signat a la capital austríaca el 30 d'abril de 1725 i ratificat a Aranjuez el 26 de maig d'aquell mateix any⁵ —data que coincideix amb la del gravat—, el Tractat de Viena posava un final definitiu a l'enfrontament dinàstic entre el rei Felip V d'Espanya i l'emperador Carles VI, que s'havia obert amb la Guerra de Successió i que s'havia actualitzat amb la Guerra de la Quàdruple Aliança (1717-1721), per la qual el rei Felip V pretenia dotar els fills nascuts del seu segon matrimoni amb Isabel Farnesio, amb determinades possessions a Itàlia cedides a l'emperador en el Tractat d'Utrecht. El revisionisme de Felip V provocà una nova guerra que l'enfrontà a una aliança formidable integrada per l'Imperi, França, Anglaterra i les Províncies Unides⁶. La derrota de les tropes espanyoles a Itàlia i la pròpia invasió dels territoris peninsulars per part de tropes franceses i britàniques motivà l'inici d'unes converses de pau que es dilatarien en el temps fins a la signatura de l'esmentada Pau de Viena, per la qual tots dos monarques reconeixien els acords sancionats al Tractat d'Utrecht i es comprometien a respectar-los i a no tornar a intentar res per retornar a la situació anterior. Així mateix estipulava la concessió d'una amnistia general a tots els súbdits que haguessin lluitat en qualsevol dels dos bàndols durant la Guerra de Successió, i va possibilitar el retorn dels exiliats austriacistes, la restitució dels seus béns confiscats i, fins i tot, el reconeixement dels títols i honors concedits en temps de l'arxiduc⁷.

4. AA.DD., *Portugal: Dicionário Histórico, Corográfico, Heráldico, Biográfico, Bibliográfico, Numismático e Artístico*, vol. III, Lisboa 1904-1915, p. 1.048-1.051.

5. P. J. PEREYRA (impr.), *Colección de tratados de paz, alianza, comercio, etc. ajustados por la Corona de España con las potencias extranjeras desde el Reynado del señor Don Felipe quinto hasta el presente*, t. 3, Madrid 1801, p. 125.

6. J. LYNCH, *Historia de España. El siglo XVIII*, Barcelona 1991, p. 120-121.

7. P. J. PEREYRA (impr.), *Colección de tratados de paz... op. cit.*, p. 125-174. La qüestió de l'amnistia general, que considerem cabdal per a l'explicació del gravat de la col·legiata

Ara bé, si la signatura del Tractat de Viena implicà exclusivament el rei Felip V i l'emperador Carles VI, el gravat d'Organyà integra, d'una manera un xic inexplicable, un tercer actor en la figura de Joan V de Portugal, el qual no participà en la signatura del tractat, i el vincula a una confusa sèrie d'aliances matrimonials entre els fills i altres parents dels actors que figuren en el mateix gravat. D'aquesta manera, l'autor de la inscripció interpreta que el príncep d'Astúries, futur Ferran VI, es casaria en virtut del tractat amb una filla de l'emperador Josep I, neboda de l'emperador Carles VI, i que una filla del rei Felip V es casaria amb el mateix rei de Portugal.

Tant la participació del rei Joan V en la signatura del Tractat de Viena com la vinculació d'aquest tractat amb els acords matrimonials esmentats són interpolacions de l'autor del gravat que no s'adapten a la realitat dels fets. Sembla com si l'esmentat autor hagués volgut reunir en un mateix text els dos grans esdeveniments diplomàtics protagonitzats per la monarquia espanyola l'any 1725: el Tractat de Viena per un costat, i un sonat arranjamant matrimonial amb la monarquia portuguesa per l'altre. Aquest arranjamant pretenia el casament del Príncep d'Astúries, futur Ferran VI d'Espanya, amb Bàrbara de Bragança, filla del rei Joan V, i del fill d'aquest darrer, el príncep de Brasil i futur rei Josep I de Portugal, amb Maria Anna Victòria de Borbó, filla de Felip V i d'Isabel Farnesio, que havia estat repudiada pel rei Lluís XV de França, amb qui s'havien promès l'any 1722. Amb aquest doble matrimoni, que implicava els successors de les dues corones ibèriques, es buscava un cert apaivagament en les relacions entre Espanya i Portugal, força malmeses des de la Guerra de Successió, es volia amagar ràpidament l'escàndol propiciat pel rebuig d'una infanta espanyola a la cort francesa i, per part de Portugal, es buscava també una certa revenja davant de França per haver estat exclosos de les negociacions que posarien fi a la Guerra de la

---

d'Organyà, com ja explicarem, està recollida a l'article IX del tractat; vegeu *ibidem*, p. 138-139.

Quàdruple Aliança⁸.

Queda clar, per tant, que el text del gravat de la col·legiata combina de forma errònia les dues grans accions de la diplomàcia espanyola de la primera meitat de l'any 1725: els casaments creuats entre membres de les famílies reials espanyola i portuguesa i la pau amb l'emperador. A què cal atribuir aquest error? Suposem que cal vincular-lo al retard amb què arribaven les notícies al respecte, motivades pel secretisme amb què van ser portades les negociacions matrimonials per part de la monarquia. En aquest sentit, cal tenir en compte que encara el 9 d'octubre de 1725 no es coneixia a la Seu d'Urgell amb qui es casaven els prínceps espanyols implicats en aquestes negociacions⁹, i que caldria esperar al 13 d'aquell mateix mes per tenir-ne el coneixement correcte i precís¹⁰.

En aquest sentit, el buidatge de la correspondència mantinguda pels regidors de la Seu d'Urgell durant l'any 1725 ens informa de l'afany mostrat per les autoritats municipals de la Seu d'Urgell per conèixer les darreres notícies sobre la pau amb l'emperador i, d'una forma més indirecta, d'un tràfic més o menys intens de rumors al voltant d'aquesta qüestió, que tenia el seu origen a Barcelona¹¹. Segons aquesta correspondència, la primera notícia de la signatura de la pau, tancada a Viena el 30 d'abril de 1725, arriba a la Seu el dia 19 del mes següent. La notícia, rebuda novament sota la forma d'un rumor, prové de Barcelona, on ha arribat, al seu torn, des de Gènova, però de moment no és transmesa de

---

8. A. F. PIMENTEL, "El «Intercambio de las Princesas»: arte y política en las fiestas de la boda entre Fernando de Borbón y Bárbara de Braganza", *Quintana. Revista de Estudios do Departamento de Historia da Arte*, 9 (2010), p. 49-50.

9. Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell (en endavant: ACAU), Ajuntament de la Seu d'Urgell, registre de sortida de correspondència de 1723 a 1728, 1725 octubre 9. Carta a Segismon Compte.

10. ACAU, Ajuntament de la Seu d'Urgell, Correspondència, 1725 octubre 13. Carta de Segismon Compte, de Barcelona, als regidors de la Seu.

11. ACAU, Ajuntament de la Seu d'Urgell, registre de sortida de correspondència de 1723 a 1728. Cartes a Segismon Compte de 13 de març, 20 de març, 27 de març, 3 d'abril i 24 d'abril de 1725.

forma oficial¹². Encara el 26 de maig de 1725, el mateix dia de la ratificació de la pau a Aranjuez i, pretesament, de l'execució del gravat de la col·legiata d'Organyà, els regidors rebien de la mà del seu home a Barcelona¹³ notícies sobre les celebracions de la pau a Madrid, a Aranjuez i a Barcelona¹⁴, i aquell mateix dia, ja de forma oficial, el marquès de Risbourg, que era aleshores el capità general de Catalunya, escriu a Diego de Villaplana, corregidor de Puigcerdà, una carta en què li demana que transmeti a totes les poblacions del seu corregiment, entre elles la Seu d'Urgell i Organyà, l'ordre de celebrar amb les acostumades demostracions d'alegria la signatura de la pau¹⁵. El dia 29 de maig els regidors de l'Ajuntament de la Seu d'Urgell contesten la darrera missiva de Segimon Compte, el seu home de Barcelona, en la qual notificava la ratificació de la pau¹⁶, cosa que confirma que amb aquest marge de tres dies la notícia hauria arribat a la Seu d'Urgell.

En relació amb el termini de l'arribada de la notícia de la pau des de

12. “[...] *Se diu que est matí hauria arribat algun extraordinari per via de Gènova que aportaria la conclusió de la pau; vulla Nostre Senyor sie axí, que tant convé a tots [...]*”; ACAU, Ajuntament de la Seu d'Urgell, Correspondència, 1725 maig 19. Carta de Segimon Compte, de Barcelona, als regidors de la Seu d'Urgell.

13. L'Ajuntament de la Seu d'Urgell sempre tenia un agent a Barcelona per a tractar diferents assumptes: actuar en les causes judicials, proveir els productes de consum sumptuari que requeria la institució, informar sobre notícies i rumors... en definitiva, per a qualsevol gestió que calgués fer a la capital. C. XAM-MAR ALONSO, L. OBIOLS PEREARNAU, “Una taula ben servida. Els regals institucionals de la municipalitat de la Seu d'Urgell (primera meitat del segle XVIII)”, *3r Congrés Internacional d'Història dels Pirineus*, en premsa.

14. ACAU, Ajuntament de la Seu d'Urgell, Correspondència, 1725 maig 26. Carta de Segimon Compte, de Barcelona, als regidors de la Seu d'Urgell.

15. Aquesta notícia és recollida en una carta del capità general al corregidor de Puigcerdà, signada l'11 de juny de 1725, en la qual li demana explicacions pel fet que a la Seu d'Urgell encara no s'haguessin efectuat aquestes demostracions; ACAU, Ajuntament de la Seu d'Urgell, registre de sortida de correspondència de 1723 a 1728, 1725 juny 11. “*Còpia de la carta escriu lo senyor Capità General al senyor Corregidor de Puigcerdà per a la ciutat fàssie lluminàries per la pau feta ab lo senyor Emperador*”.

16. ACAU, Ajuntament de la Seu d'Urgell, registre de sortida de correspondència de 1723 a 1728, 1725 maig 29.

Barcelona a la Seu d'Urgell, no deixa de ser sorprenent la celeritat amb què aquesta és gravada al mur de la col·legiata d'Organyà. Si fem cas del text literal de la inscripció, aquest recull que la notícia arriba el mateix dia 26 de maig a la vila d'Organyà. Podríem atribuir aquesta suposada immediatesa plasmada en el gravat a un error de l'autor del gravat, que hauria confós la data de la ratificació amb la data de l'arribada de la notícia a Organyà, o bé a alguna circumstància específica que se'ns escapa i que podria tenir alguna cosa a veure amb les inexactituds de la informació que recull. D'altra banda, tampoc no hem de perdre de vista el fet que les clàusules concretes que configuraren la pau de Viena no es farien públiques fins força més endavant, i que en aquelles dates en què arribà la notícia a aquest sector del Pirineu (notícies que, com hem vist, arribaven directament des de Barcelona, ben pocs dies més tard) no es coneixia el seu contingut exacte malgrat totes les expectatives creades¹⁷. No seria fins el 22 de gener de 1726 que arribaria a mans dels regidors de l'Ajuntament de la Seu d'Urgell un exemplar amb la totalitat dels dinou articles de la pau de Viena en la seva integritat¹⁸. Per tant, caldria atribuir la manca d'exactitud de la informació gravada a la col·legiata d'Organyà al desconeixement del contingut exacte del tractat de pau, així com a les enormes expectatives que s'havien aixecat al voltant de la seva signatura entre determinats sectors de la societat local.

De fet, considerem que caldria centrar-nos en aquestes expectatives creades al voltant de la pau entre el rei Felip V i l'emperador Carles VI per explicar l'aspecte que considerem central de la qüestió que ens ocupa: el motiu que impulsà a realitzar aquest gravat d'indubtable finalitat

---

17. En la carta enviada el 26 de maig per Segimon Compte des de Barcelona als regidors de la Seu d'Urgell, expressa en relació a les paus que "*lo tractat de ellas, per molt que's diga, se ignora*"; ACAU, Ajuntament de la Seu d'Urgell, Correspondència, 1725 maig 26. Carta de Segimon Compte, de Barcelona, als regidors de la Seu d'Urgell.

18. ACAU, Ajuntament de la Seu d'Urgell, registre de sortida de correspondència de 1723 a 1728, 1726 gener 22. Carta a Segimon Compte.

commemorativa en un indret, certament ben poc visible, de la col·legiata d'Organyà. Del cúmul de rumors al voltant de la pau que circulen pel Pirineu durant l'any 1725, més enllà de qualsevol afany de veure acabada la guerra —una guerra que ja havia abandonat el Pirineu amb la retirada francesa de la primavera de 1720¹⁹—, es desprèn un afany per veure restituïts els drets i privilegis que foren abolits amb els Decrets de Nova Planta al final de la Guerra de Successió²⁰. Però al costat de la restitució dels antics drets i privilegis perduts l'any 1716 detectem un afany molt més interessat que esperava que la pau entre el rei Felip V i l'emperador Carles VI impliqués també el retorn dels exiliats, la restitució d'hisendes confiscades i, en el cas dels eclesiàstics que havien militat en el bàndol austriacista, la restitució també de les dignitats i els beneficis que havien rebut de mans de l'aleshores arxiduc Carles²¹.

Després de la Guerra de Successió, el clima al Pirineu, com a la resta de Catalunya, era d'hostilitat i recel vers les institucions borbòniques, segons informava l'any 1720 el doctor Rafael Cruïlles, confident de l'autoritat borbònica a la Seu d'Urgell²². En aquells moments la reivindicació

19. Després d'haver penetrat a Catalunya per la Val d'Aran i conquerit la Conca de Tremp, a partir de maig de 1719, les tropes franceses, amb l'ajuda de la guerrilla austracista que operava en diversos punts del Principat, van arribar a Organyà i, a través d'una ofensiva sobre la Cerdanya, van fer una pinça que els va permetre conquerir la Seu d'Urgell i la fortalesa de Castellciutat. La contraofensiva de l'exèrcit espanyol no s'iniciaria fins el mes de setembre d'aquell mateix any. Les tropes anirien recuperant de forma gradual el territori perdut i els francesos serien expulsats definitivament de la Cerdanya el mes de gener de 1720; vegeu E. GIMÉNEZ, "Conflicto armado con Francia y guerrilla austracista en Cataluña", *Hispania*, LXV/2, núm. 220 (2002), p. 561-595.

20. Bona part de la correspondència mantinguda pels regidors de l'Ajuntament de la Seu d'Urgell recull aquest afany per la restitució dels antics drets i privilegis; vegeu ACAU, Ajuntament de la Seu d'Urgell, Correspondència, 1725 maig 26; 1725 maig 29; 1725 juny 2; 1725 juny 23; 1725 juny 26; 1725 juliol 21; 1725 juliol 24; 1725 juliol 28; 1725 setembre 4.

21. Aquesta preocupació també es recull a la correspondència de l'Ajuntament de la Seu d'Urgell l'any 1725; vegeu ACAU, Ajuntament de la Seu d'Urgell, Correspondència, 1725 juny 12; 1725 juliol 28; 1725 agost 11; 1725 agost 14; 1725 setembre 1; 1725 setembre 4; 1725 octubre 13; 1725 octubre 16.

22. J. M. TORRAS, "Un municipi català entre la Guerra de Successió i la invasió aliada de 1719", *Recerques: història, economia, cultura*, 9 (1979), p. 38.

dels antics drets i privilegis abolits amb els decrets de Nova Planta es manifesta per tot Catalunya de maneres molt diverses, tant a través de material imprès²³ com de l'activisme d'una guerrilla austriacista que havia revifat quan les tropes franceses van penetrar al país l'any 1719²⁴. De fet, el principal argument que esgrimien els guerrillers, un cop coordinats amb els militars francesos per guanyar poblacions a la seva causa, era el de la restitució dels antics drets i privilegis abolits pel rei Borbó espanyol. També la propaganda que precedia l'arribada de l'exèrcit francès afirmava “*que venía solamente por sacarlos del yugo y opresión española, y reintegrar el Principado a sus antiguos privilegios*”²⁵. D'acord amb aquest discurs, els austriacistes miraven de restablir els antics privilegis allà on triomfaven amb el suport de les armes franceses²⁶. Un cas ben estudiat en aquest sentit és el de la Seu d'Urgell, on la repressió borbònica desencadenada després de la Guerra de Successió havia creat una gran desafecció vers el nou règim, i hi havia l'any 1719 un grup de conjurats antiborbònics que, en arribar els francesos, els van obrir les portes de la ciutat amb l'afany de veure'n restablerts els seus antics privilegis²⁷. Amb tot, a l'hora de posar a la pràctica el retorn al règim municipal anterior a la Nova Planta sorgiren algunes dificultats que feren aquest retorn més teòric que real²⁸.

23. E. GIMÉNEZ, “Conflicto armado con Francia... *op. cit.*, p. 547-548.

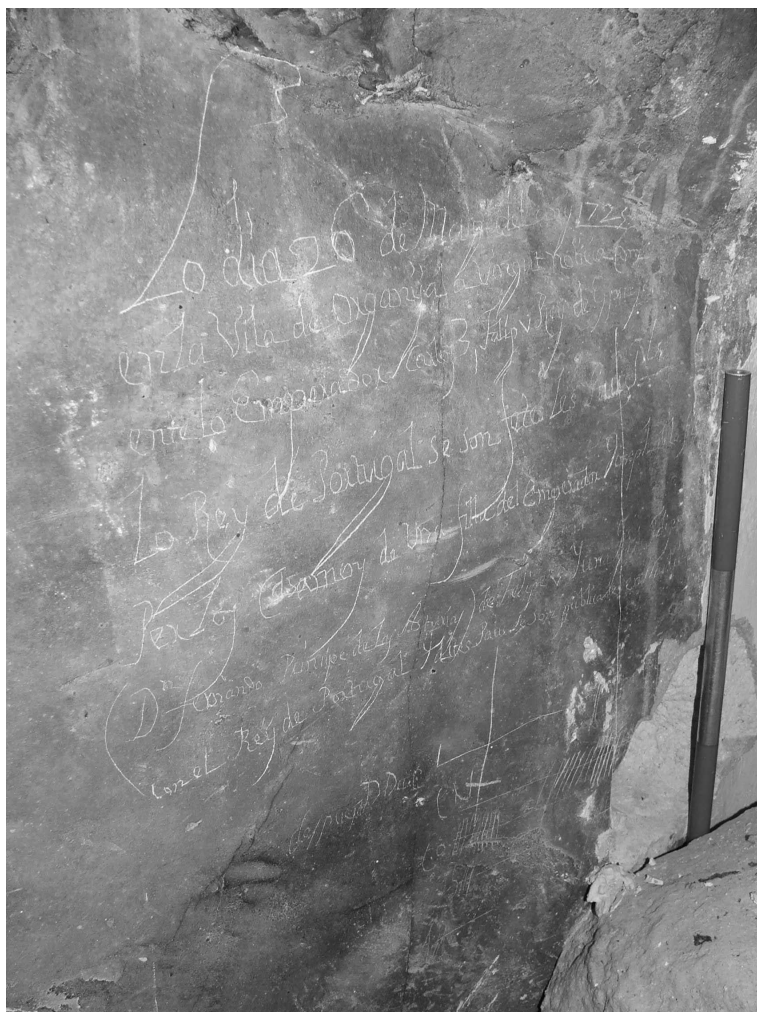
24. *Ibidem*, p. 558.

25. J. M. TORRAS, “Un municipi català... *op. cit.*, p. 38.

26. E. GIMÉNEZ, “Conflicto armado con Francia...*op. cit.*, p. 569.

27. J. M. TORRAS, “Un municipi català... *op. cit.*, p. 38.

28. El nou règim municipal borbònic no s'aplicà a la Seu d'Urgell d'una manera pràctica fins al 2 de gener de 1719, en què set regidors substituïren els quatre còsols que fins aleshores, i des de l'època medieval, havien gestionat els afers municipals amb una alternança anual. Una de les característiques més reivindicades del règim consular era l'elecció dels còsols per insaculació, una modalitat que volgueren reintroduir els austriacistes a la Seu d'Urgell amb la conquesta francesa. Amb tot, tornar a posar en funcionament el sistema insaculatori va resultar més complicat del que semblava: dels set regidors nomenats per l'autoritat borbònica en quedarien quatre, que serien nomenats còsols —i que eren els que en un passat ja havien exercit l'ofici consular—. Els altres tres deixarien d'exercir. Quant al sistema insaculatori, no va arribar a

Aspecte del gravat localitzat a l'arrebossat del passadís.
 Fotografia: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.

posar-se en pràctica arran de la resistència més o menys explícita dels regidors i, sobretot, per la brevetat de la situació creada per l'ocupació francesa de la Seu, que s'allargaria tan sols quatre mesos, de mitjan setembre de 1719 a la primeria de gener de 1720; J. M. TORRAS, "Un municipi català... *op. cit.*, p. 39-40.

En aquells moments l'Església d'Urgell estava en bona part compromesa amb la causa austriacista, no tan sols arran de les adhesions individuals a les conjures antiborbòniques prèvies a l'arribada dels francesos, entre les quals destaca la del degà de la catedral d'Urgell, sinó també en consideració al fet que moltes d'aquestes reunions conspiratives se celebraven en edificis eclesiàstics i a les demostracions d'alegria i satisfacció manifestades per l'estament eclesiàstic quan les tropes borbòniques foren desallotjades de Castellciutat²⁹. Diversos eclesiàstics de rellevància vinculats amb la Seu d'Urgell, com Llorenç Tomàs i Costa, que hi havia nascut, o Pau Vilana Perles, germà de qui fou secretari personal de l'arxiduc Carles i degà del capítol de canonges de la catedral, havien estat estretament compromesos amb la causa austriacista i es van haver d'exiliar en finalitzar la Guerra de Successió per aquest motiu³⁰. Precisament, en relació a Pau Vilana Perles, el Capítol de la Seu d'Urgell el felicitava de forma oficial en una carta tramesa l'any 1726, una vegada "*el cielo nos ha favorecido con la deseada paz*", ja que no ho podien fer amb anterioritat, per la seva elecció com a arquebisbe de Brindisi l'any 1715 i arquebisbe de Salerno l'any 1723³¹. Aquest fet demostra que es manté el contacte des del Capítol amb els antics membres exiliats de la institució, així com les simpaties que es conserven, passats més de deu anys, vers els partidaris de l'arxiduc Carles que havien hagut d'exiliar-se per aquest fet, per bé que la situació de guerra latent o activa entre el rei Felip V i l'emperador Carles VI abans de la pau de Viena dificultava en gran mesura les comunicacions entre aquells que s'havien quedat i aquells que havien hagut de fugir.

Quant a Organyà, l'antiga canònica de Santa Maria havia estat unida a la mensa capitular de la Seu d'Urgell l'any 1539, moment en què es convertí en una canònica secular a través d'una butlla emesa pel papa Pau

29. *Ibidem*, p. 40-41.

30. E. SIMON LLEIXÀ; L. OBIOLS PEREARNAU, *Entre Àustries i Borbons...* op. cit., p. 16.

31. ACU, Cartes UI-540. Cartes 1724-1731, s/n, fol. 25^v.

III³². Atesa aquesta dependència orgànica de la col·legiata d'Organyà en relació a la matriu urgellenca, així com les estretes relacions que es desprenen d'aquesta realitat entre els canonges i altres eclesiàstics d'una i altra població, per no parlar dels paral·lelismes quant a l'extracció social d'uns i altres, cal suposar que les inquietuds del cos canonical urgellenc en relació a la realitat política posterior a la Guerra de Successió es reproduirien en alguna mesura en el cas d'Organyà. Aquest plantejament ens fa pensar en el desconegut autor del gravat de la col·legiata de Santa Maria, realitzat en un espai poc accessible per al personal aliè al temple, cosa que assenyalaria alguna persona vinculada directament o indirecta al capítol canonical, potser esperonada per les expectatives generades al voltant de la pau en el si de l'alt clergat urgellenc, més aviat procliu, com hem vist, al bàndol austriacista i, potser, per l'esperança de no tornar a veure passar la guerra per la vila d'Organyà.

En aquest darrer sentit, cal recordar que durant les campanyes militars de 1719 la vila d'Organyà havia tingut un cert protagonisme. Les tropes franceses van entrar a Catalunya per la Val d'Aran a finals de maig d'aquell any i, des d'allà, baixaren cap al sud i ocuparen la Conca de Tremp. El pas següent fou avançar cap a la vall del Segre, seguint l'antic camí que comunicava la conca amb la vila d'Organyà —que passava per Montanissell³³— i ocuparen aquesta població de la vall del Segre el 22 d'agost de 1719 amb la participació de la guerrilla austriacista³⁴. Des d'allà, fent pinça amb les posicions franceses a la Cerdanya, amenaçaven

32. C. BARAUT, *IXe centenari de la fundació de la canònica augustiniàna de Santa Maria d'Organyà (1090-1990)*, Lleida 1994, p. 33.

33. El Comte de Darnius, l'any 1716, recull aquest recorregut en descriure el camí de la Seu d'Urgell a Tremp. Biblioteca Nacional de España, ms. 10.529, fòl. 71-71v (assentament 167). També Pascual Madoz, l'any 1849, el qualifica com un dels camins més importants que sortien d'Organyà; P. MADDOZ, *El Principat de Catalunya, Andorra i zona de parla catalana del regne d'Aragó al «Diccionario geográfico – estadístico – histórico de España y sus posesiones de Ultramar»*, Barcelona 1985, vol. II, p. 186. En l'article dedicat a Montanissell especifica que aquest camí passa per aquesta població de l'actual municipi de Coll de Nargó; vegeu *ibidem*, p. 153.

34. E. GIMÉNEZ, "Conflicto armado con Francia... *op. cit.*, p. 561-568.

pel sud la fortalesa de Castellciutat, que acabaria caient el mes d'octubre d'aquell mateix any³⁵.

La presa d'Organyà demostrava, per tant, com n'era d'important aquesta plaça per assegurar el flanc meridional de la fortalesa de Castellciutat, i aquesta importància estratègica quedaria reflectida en la presència militar a la població en episodis bèl·lics o potencialment bèl·lics posteriors, per bé que la seva importància estratègica per protegir el camí entre la Conca de Tremp i la Seu d'Urgell ja havia estat valorada amb anterioritat, durant la Guerra dels Segadors, en què Organyà és descrit com "*un puesto que ocupa poca gente y fuerte y que se deve defender porque es la sola oposicion que ay contra el Aseu de Urgel (sic), y para pasar los enemigos a la conca de Orcau y a Tremp es menester que ganen a Orgaña*"³⁶. El valor estratègic de la vila va provocar que, en determinats episodis de crisi, la col·legiata hagués de compartir els seus usos tradicionals amb els militars. La fortificació d'una part de la col·legiata, perfectament documentada en el context de l'amenaça de la insurrecció carlina de mitjan segle XIX, la qual implica l'ocupació de l'espai situat per sobre de les voltes del temple per part dels soldats³⁷, té almenys un precedent plenament relacionat amb el context en què fou executada la inscripció de la col·legiata: el 8 de gener de 1725 el batlle i els oïdors d'Organyà es queixaven al capítol d'Urgell per haver donat permís al subdelegat del partit per procedir a la construcció d'un quarter per allotjar un contingent de soldats en una casa de la canònica, a la qual cosa el capítol urgellenc contestava que d'ells no havia sortit cap autorització i demanaven a les autoritats de la vila que vetllessin perquè no s'hi fes cap actuació sense la seva autorització expressa³⁸. En aquest episodi, la

35. *Ibidem*, p. 584.

36. J. R. RENYER, *Memòria i intervenció arqueològica a l'església de Santa Maria. Organyà (Alt Urgell)*, Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 2011, p. 17.

37. *Ibidem*, p. 15-17.

38. ACU, Cartes UI-540. Cartes 1724-1731, s/n, fol. 23^v-24^r.

queixa de les autoritats locals d'Organyà ens sembla simptomàtica de l'opinió desfavorable que tenien a la vila sobre de l'establiment de soldats, i la ràpida desautorització de l'ordre per part del capítol d'Urgell també podria encaminar-nos en aquesta direcció.

En queda, entre altres, una incògnita pendent: l'estranya ubicació del gravat. Com hem comentat, es troba en un passadís obert en alçada a la paret entre la nau central i la nau lateral nord. En el transcurs de les obres de restauració es va localitzar aquest passadís, que s'obre a la nau central en un punt proper a l'actual cor, i que es trobava reblert de runa. La seva morfologia fa pensar clarament en un accés des del nivell de terra fins a algun tipus de cor o estructura similar, que no correspondria amb el cor actual. En aquest sentit, tenim notícia que al principi del segle XX el cor de fusta que se situava al mig de la nau, davant l'altar major, va ser substituït per l'actual, i també que es va “suprimir el lloc on estava un armòni. Era com un balcó de fusta llarg situat enlaire adossat a la paret esquerra de la nau central. Allà es posaven els cantors i les cantores de les novenes i altres actes de culte que llavors se celebraven a l'Església. A la paret i vora de l'armòni, recordem que hi havia una pintura que representava Santa Cecília tocant l'arpa, acompanyada d'àngels adolescents que cantaven”³⁹. Tot i que aquesta cita és tardana, sabem que la col·legiata d'Organyà disposava d'un orgue segles enrere, com és habitual en qualsevol temple regentat per una comunitat religiosa, i sabem que el 1632 o poc abans dos orgueners aragonesos, Tousses i Tereses, havien fet un orgue a Organyà⁴⁰. Per altra banda, la ubicació en un lateral de la nau és el més habitual en els orgues històrics del nostre país, la qual cosa ens

39. J. ESPAR I TRESSENS; F. ESPAR I TRESSENS, *Coses d'Organyà d'ahir i d'avui*. Lleida, Diputació de Lleida, 1988, p. 61. Vegeu una descripció similar d'aquest mobiliari, que especifica que la balconada es trobava “a l'alçada més o menys d'un primer pis, una mica a l'indret del campanar”, una ubicació coincident amb la del passadís a què fem referència, a A. M. GUÀRDIA. “El cor de Santa Maria d'Organyà”. *Lo Banyut*, 26 (hivern 2011-2012), p. 37.

40. S. BOSOM I ISERN; S. DE MONTELLÀ I LLAURADÓ, *Orgueners, orgues i organistes de Puigcerdà*, Puigcerdà, Ajuntament de Puigcerdà i Arxiu Històric Comarcal de Puigcerdà, p. 16.

reafirma en la nostra hipòtesi que el passadís seria aquest accés a la tribuna de l'orgue⁴¹. El fet que el gravat estigui acompanyat d'alguns altres de tipus econòmic (amb indicacions de dates i sous) ens porta a plantejar la hipòtesi que fos realitzat per l'organista o algun altre personatge vinculat a l'acompanyament musical de les celebracions litúrgiques de la canònica, sense que tinguem més dades per recolzar aquesta opció.

Aspecte del passadís durant les obres de rehabilitació de l'església, el febrer de l'any 2014. Fotografia: Carles Pubill.

---

41. M. GONZÁLEZ, *Els orgues de les comarques de Lleida i del Principat d'Andorra*, Lleida, Pagès, 2007.

Teòricament, la signatura de la pau de Viena finalitzava el conflicte subjacent entre el rei Felip V i l'emperador Carles VI des de la Guerra de Successió i tancava les causes que havien quedat pendents amb el final d'aquell conflicte: d'una banda els austracistes eren amnistiats però, de l'altra, el règim borbònic assegurava la seva continuïtat sense retornar els antics privilegis a Catalunya. En aquest sentit, cal incidir en el fet que el gravat d'Organyà tanca amb una referència que vincula la pau de 1725 amb l'inici de la Guerra de Successió l'any 1701, de manera que, almenys des de la perspectiva de l'anònim autor del gravat, i segurament de bona part de la societat catalana del moment, la pau de Viena tancava el conflicte encetat un quart de segle enrere entre el rei Felip V i l'aleshores arxiduc Carles, futur emperador Carles VI.

Amb la solució acordada l'any 1725 es desactivava la causa austriacista al territori en el seu sentit més programàtic i militant, i amb això es contribuïa a pacificar el territori en un moment en què, paral·lelament, s'havia assolit una pau amb França i les fronteres tornaven a ser relativament segures. Tot plegat feia menys necessari el desplegament de tropes en territoris fronterers i això, sens dubte, hauria estat un motiu de satisfacció pels veïns d'Organyà, clergues i laics, que veurien com s'allunyava el perill, de moment, que la seva població esdevingués un reducte militar. Aquesta realitat bé hauria pogut impulsar a alguna persona vinculada amb la col·legiata d'Organyà a plasmar la notícia, ni que fos a partir dels rumors que circulaven poc després d'haver-se acordat la pau, en un mur del cor del temple.

